

УДК 378.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-1-42>**Тетяна ЖИТОМИРСЬКА,***orcid.org/0000-0002-7015-0819*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри гуманітарних наук

Дунайського інституту

Національного університету «Одеська морська академія»

(Ізмаїл, Одеська область, Україна) *tanyazhit80@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто умови формування дослідницької компетентності викладачів в розрізі філософії. Сучасний етап трансформації системи вищої освіти характеризується глибоким проникненням у соціальну, економічну, освітню діяльність, виходом на світові ринки праці, послуг, товарів і капіталу. Відповідно до потреб розвитку економіки та суспільства вища освіта, а також наукова і науково-технічна діяльність мають забезпечувати підготовку фахівця, здатного до адаптації, творчого і критичного мислення, генерування нових ідей та дій у нових умовах. Тобто вищій освіті відводиться роль ключового чинника у створенні передумов для забезпечення конкурентоспроможності нації. Встановлено, що реорганізація вищої освіти та оновлення дослідницького простору є основою прогресивного суспільства. Подолати кризові настрої людина може лише завдяки силі власного життєвого ресурсу та використанню основних філософських аспектів людського буття-екзистенції та саморозвитку. Тому все більшого значення набуває звернення до компетентнісного підходу, розгляду його як з'єднуючої ланки між освітнім процесом та реальними вимогами суспільства. У статті використано багатоплановий системний аналіз наукових джерел та досліджень, що ґрунтуються на філософському, загальнонауковому рівнях пізнання.

Таким чином, основним стратегічним завданням закладів вищої освіти є забезпечення майбутнього фахівця всіма необхідними знаннями і практичними навичками в предметній області та формування і розвиток його професійної компетентності, використовуючи всі можливі психологічні засоби і філософські аспекти людського буття і розвитку.

Основним очікуваним наслідком публікації цієї статті є доведення про необхідність впровадження в педагогічну практику компетентнісного підходу, що матиме вплив на загальнокультурний, інтелектуальний розвиток особистості здобувача загалом.

Ключові слова: дослідницька компетентність, наукова діяльність, філософські аспекти, інновації, викладацька діяльність.

Tetiana ZHYTOMYRSKA,*orcid.org/0000-0002-7015-0819*

PhD in Pedagogical Sciences,

Associate professor at the Department of General Scientific Disciplines

Institute of the National University "Odesa Maritime Academy"

(Izmail, Odesa region, Ukraine) *tanyazhit80@gmail.com*

DEVELOPMENT OF RESEARCH COMPETENCE OF TEACHERS: PHILOSOPHICAL ASPECT

The article deals with the conditions for the formation of research competence of teachers in the context of philosophy. The current stage of transformation of the higher education system is characterised by deep penetration into social, economic, and educational activities, as well as access to the global labour, services, goods, and capital markets. In accordance with the needs of economic and social development, higher education, as well as scientific and technical activities, should provide training for specialists capable of adaptation, creative and critical thinking, generating new ideas and actions in new conditions. In other words, higher education is assigned the role of a key factor in creating the preconditions for ensuring the competitiveness of the nation. It has been established that the reorganisation of higher education and the renewal of the research space are the basis of a progressive society. A person can overcome crisis moods only through the strength of his or her own vital resources and the use of the main philosophical aspects of human existence – existence and self-development. Therefore, it is becoming increasingly important to turn to the competence approach, considering it as a link between the educational process and the real requirements of society. The article uses a multi-level systematic analysis of scientific sources and studies based on the philosophical and general scientific levels of knowledge.

Thus, the main strategic task of higher education institutions is to provide future specialists with all the necessary knowledge and practical skills in the subject area and to form and develop their professional competence, using all possible psychological means and philosophical aspects of human existence and development.

The main expected result of the publication of this article is to prove the need to introduce a competence-based approach into pedagogical practice, which will have an impact on the general cultural and intellectual development of the applicant's personality in general.

Key words: *research competence, scientific activity, philosophical aspects, innovations, teaching activity.*

Постановка проблеми. Дослідницька компетентність грає важливу роль у філософських дослідженнях. Філософські дослідження вимагають від дослідника широкого спектру компетентностей, таких як аналітичність, критичне мислення, глибокі знання філософських теорій та історії філософії, а також здатності до абстрактного мислення та формулювання гіпотез. Дослідницька компетентність викладачів та педагогів в філософських дослідженнях означає здатність до обґрунтованого та систематичного аналізу концепцій, теорій та ідей, що допомагає досліднику розробити чітку та конкретну думку та висунути висновки; допомагає дослідникам розуміти різноманітні підходи до філософських проблем, таких як етика, онтологія, епістемологія, політика тощо. Здатність розуміти та аналізувати різноманітні підходи допомагає викладачу розвивати свій власний підхід до філософських проблем.

Аналіз досліджень. Зважаючи на актуальність тематики, можемо знайти досить багато праць сучасних науковців, присвячених поняттю «компетенції», «компетентнісний підхід»: С. Сисоєва, К. Рудніцька, М. Айзенбарт, І. Драч, О. Оверчук, Л. Антонюк, Н. Василькова, О. Красильнікова, І. Зязюн, В. Мигаль, Г. Горелікова, В. Крутов та ін.

Карл Поппер, австрійський філософ науки, вважає, що дослідження повинні бути перевірені та спростовані. Він стверджував, що дослідник повинен мати досконалу наукову освіту та знати, як використовувати науковий метод, щоб визначити, які теорії є правильними, а які ні (Поппер, 1994). Фрідріх Ніцше, німецький філософ, розглядав дослідницьку компетентність у контексті критики моралі та релігії. Він вважав, що дослідник повинен бути здатний досліджувати теми, які є непопулярними або неприємними, та мати сильний критичний інтелект, щоб досліджувати питання з різних точок зору. Інші філософи, такі як Мартін Гайдеггер та Жан-Поль Сартр, досліджували філософські методи та підходи, які можуть бути використані для розв'язання складних філософських питань та для підвищення дослідницької компетентності.

Метою статті є визначення сутності компетентнісного підходу для сучасної системи освіти в розрізі філософського аспекту.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасна філософія освіти повинна виробити нові освітні методи та підходи, а також нову технологію процесу отримання знань. Метою розвитку науково-дослідної діяльності сучасного закладу освіти є: оптимізація нерозривного зв'язку передових методів навчання та наукових досліджень для забезпечення повноцінної участі ЗВО в Болонському процесі; інтеграція ЗВО в систему європейської науки та зміцнення наукового потенціалу; залучення талановитої молоді до наукових досліджень; забезпечення випереджаючого розвитку науки, що впливає з потреб підготовки майбутніх фахівців; забезпечення реалізації підготовки майбутніх фахівців; забезпечення впровадження теоретичних розробок на світовому рівні та ефективності прикладних досліджень співробітників ЗВО; забезпечення спрямованості наукової та інноваційної діяльності в закладах освіти на пріоритетні напрями. В сучасних дослідженнях для визначення основних напрямів реформування вищої освіти прийнято розуміти її мету, яка має бути одночасно зорієнтована як на виконання соціального замовлення суспільства на підготовку майбутніх фахівців, так і на формування особистості фахівця, здатного надавати своєчасну допомогу на якісному професійному рівні, володіти інноваційними підходами у своїй професійній сфері. Майбутні фахівці повинні постійно оновлювати свої знання, професійні вміння та навички, збагачувати досвід пізнавальної та практичної діяльності, підкріплені відповідними ціннісними орієнтаціями, що в значній мірі залежить від підходу викладання в закладі освіти та рівня компетенцій викладачів та педагогів.

Орієнтація системи освіти на засвоєння знань, яка була традиційною і виправданою раніше, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, а визначається об'єктивною потребою суспільства в новій людині, здатній до самостійного, відповідального суспільства, творчих дій, людині інтелектуальній, з критичним мисленням, звільненої від догм, яка живе в комплексі. Виконання цих завдань вимагає суттєвого підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, що базується на застосуванні філософських аспектів буття і розвитку людини в контексті формування

її професійної компетентності та передбачає розвиток професійної компетентності, якостей і творчих здібностей, уміння самостійно здобувати нові знання та вирішувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства (Kryshtanovych, 2022).

Тому все більшого значення набуває звернення до компетентнісного підходу, розгляду його як з'єднуючої ланки між освітнім процесом та реальними вимогами суспільства. В умовах реформування української освіти, наближення її до європейських стандартів, особливої актуальності набуває запровадження компетентнісного підходу в систему вітчизняної освіти, з'ясування його сутності та особливостей, а це в свою чергу, веде до зацікавлення цією проблематикою та всебічного її вивчення (Красільнікова, 2018). Важливо зазначити, що в умовах реформування української освіти та наближення її до європейських стандартів, надзвичайно актуальним є запровадження компетентнісного підходу в систему освіти, визначення його сутності та особливостей впровадження, що, веде до зацікавлення цією проблематикою та всебічного її вивчення.

Дослідницька компетентність може бути розглянута як здатність дослідника до проведення дослідження в обраній галузі знань, включаючи в себе навички та знання, необхідні для збору, аналізу та інтерпретації даних.

У філософії, дослідницька компетентність має особливе значення, оскільки філософія є глибоким вивченням складних питань ідеї, знання, реальності та інших концептуальних понять. Дослідницька компетентність у філософії включає здатність до аналізу та інтерпретації філософських теорій та аргументів, здатність до критичного мислення та оцінки доказів, здатність до використання різних методів дослідження, включаючи аналіз текстів, емпіричні дослідження та логічний аналіз, а також здатність до формулювання нових філософських теорій та ідей.

Під поняттям «компетентнісний підхід в освіті» українська дослідниця О. Пометун розуміє спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток основних базових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу має бути формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Загалом компетентнісний підхід в освіті можна розглядати як спрямованість освітнього процесу на здобуття, вдосконалення, розвиток, застосування компетенцій та компетентності.

Крім того, дослідницька компетентність у філософії також включає знання різних філо-

софських традицій та теорій, а також знання різних методів та підходів до філософських досліджень. Філософія може внести важливий внесок у розвиток дослідницької компетентності. Деякі філософські методики дослідницької компетентності включають:

1. Критичне мислення. Критичне мислення – це процес аналізу та оцінки інформації, який дозволяє досліднику оцінити довіреність даних та прийняти обґрунтовані рішення. Філософія надає інструменти для критичного мислення, зокрема, логіку, аргументацію та різноманітні форми доказів.

2. Дослідження метафізичних питань. Філософія досліджує питання, які не можуть бути вирішені за допомогою наукового методу, зокрема, питання про природу реальності та існування. Це допомагає дослідникам розуміти різні філософські концепції та погляди, що розвиває їх дослідницьку компетентність.

3. Етика дослідження. Філософія досліджує етичні проблеми, пов'язані з науковими дослідженнями, такі як дослідження людських суб'єктів, етика використання інформації. Це допомагає дослідникам усвідомлювати важливість етики у дослідженні та приймати обґрунтовані етичні рішення.

4. Феноменологія. Феноменологія – це філософський метод, який досліджує прямий досвід, що сприяє розвитку дослідницької компетентності, включаючи здатність до спостереження та аналізу досвіду та описування його у різних площинах.

З точки зору компетентнісного підходу філософські концепції важливі як засіб формування компетентностей у майбутніх фахівців, так і як об'єкт досліджень для самого викладача.

Філософські концепції можуть бути використані в якості інструментів формування компетентностей майбутніх фахівців, таких як критичне мислення, аналітичність, спроможність до абстрактного мислення тощо. Наприклад, за допомогою філософських концепцій можна навчити здобувачів критично оцінювати аргументи та вести дискусії з різних поглядів.

З іншого боку, філософські концепції можуть стати об'єктом досліджень для викладачів, що дозволяє їм розширити свої знання та розвинути дослідницьку компетентність. Викладачі можуть проводити дослідження у галузі філософії, що допоможе їм зрозуміти філософські підходи та концепції, розвинути критичне мислення та аналітичність.

Крім того, філософські концепції можуть стати основою для розробки нових методик навчання та оцінювання компетентностей здобувачів. Наприклад, використання методу «філософських діалогів» може сприяти формуванню компетентностей

здобувачів освіти у галузі міжособистісних відносин та етики. Людина може подолати кризові настрої лише завдяки силі власного життєвого ресурсу та використанню основних філософських аспектів людського буття та саморозвитку. Нагальним завданням є подолання фрагментарності уявлень про людину як суб'єкта і досягнення цілісності в її пізнанні.

Висновки. В процесі дослідження автором встановлено, що філософські концепції можуть

бути важливим інструментом для формування компетентностей здобувачів освіти та розвитку дослідницької компетентності викладачів. А стратегічним завданням закладів вищої освіти є забезпечення майбутнього фахівця всіма необхідними знаннями і практичними навичками в предметній області та формування його професійної компетентності, використовуючи всі можливі психологічні засоби та філософські аспекти людського існування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kryshtanovych M., Zyazyun I., Vykrushch N., Nuzii I., Kalinska O. Philosophical aspects of determining the main components of the formation of professional competence for students. WISDOM. 2022. № 22, URL:<https://aspu.am/website/images/journal/04c51c0e.pdf#page=132>
2. Kryshtanovych S., Chubinska N., Gavrysh I., Khltobina O., Shevchenko Z. Philosophical and psychological approach to self-development of scientific and pedagogical workers. WISDOM. 2021. 20(4), 139-147. <https://doi.org/10.24231/wisdom.v20i4.56>
3. Marek M., Chew Ch., Wu Ch. Teacher experiences in convert-ing classes to distance learning in the COVID-19 pandemic. *International Journal of Distance Education Technologies*. 2020. №19, pp. 40–60. URL:<https://doi.org/10.4018/IJDET.20210101.oa3>
4. Бачієва Л.О. Дослідницька компетентність викладача в умовах упровадження інноваційних технологій навчання. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 56–57.
5. Житомирська Т. Курсантська наука як соціальний інститут і явище культури: філософська кава. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. 12 (12)
6. Житомирська Т. Роль філософії у формуванні професійної компетентності здобувачів освіти дунайського інституту національного університету «Одеська морська академія». *Наукові інновації та передові технології*. 2023. 2 (16)
7. Красільнікова О. Компетентнісний підхід як основа філософії освіти. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 1.
8. Овчарук О., Пустовий М., Сосніна М., Табачук Н., Філатова М. Компетентнісний підхід як сучасний інструмент оновлення змісту освіти. *Технології інтеграції змісту освіти інтеграції змісту освіти*. 2017. С. 161.
9. Popper K. Open society and its enemies. The outbreak of prophecy: Hegel, Marx and followers. Foundations. 1994. 494 p.

REFERENCES

1. Kryshtanovych M., Zyazyun I., Vykrushch N., Nuzii I., Kalinska O. Philosophical aspects of determining the main components of the formation of professional competence for students. WISDOM, 2022. № 22, URL:<https://aspu.am/website/images/journal/04c51c0e.pdf#page=132>
2. Kryshtanovych S., Chubinska N., Gavrysh I., Khltobina O., Shevchenko Z. Philosophical and psychological approach to self-development of scientific and pedagogical workers. WISDOM, 2021. 20(4), 139–147. <https://doi.org/10.24231/wisdom.v20i4.560>
3. Marek M., Chew Ch., Wu Ch. Teacher experiences in convert-ing classes to distance learning in the COVID-19 pandemic. *International Journal of Distance Education Technologies*, 2020. №19, pp.40-60. URL: <https://doi.org/10.4018/IJDET.20210101.oa3>
4. Bachiieva L.O. Doslidnytska kompetentnist vykladacha v umovakh uprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia [Research of the teacher in the context of the introduction of innovative teaching technologies]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 2017. № 56–57 [in Ukrainian]
5. Zhytomyrska T. Kursantska nauka yak sotsialnyi instytut i yavysheche kultury: filososfska kava [Cadet science as a social institution and cultural phenomenon: philosophical coffee]. *Nauka i tekhnika sohodni*, 2022. 12 (12) [in Ukrainian]
6. Zhytomyrska T. Rol filosofii u formuvanni profesiinoi kompetentnosti zdobuvachiv osvity dunaiskoho instytutu natsionalnoho universytetu “Odeska morskakademiia” [The role of philosophy in the formation of professional competence of students of the Danube Institute of the National University “Odesa Maritime Academy”]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, 2023. 2 (16) [in Ukrainian].
7. Krasilnikova O. Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova filosofii osvity [Competence approach as the basis of the philosophy of education]. *Visnyk KNTEU*, 2018. № 1 [in Ukrainian].
8. Ovcharuk O., Pustovyi M., Sosnina M., Tabachuk N., Filatova M. Kompetentnisnyi pidkhid yak suchasnyi instrument onovlennia zmistu osvity [Competence-based approach as a modern tool for updating the content of education]. *Tekhnolohii intehratsii zmistu osvity intehratsii zmistu osvity*. 2017. p.161. [in Ukrainian].
9. Popper K. Open society and its enemies. The outbreak of prophecy: Hegel, Marx and followers. Foundations, 1994. 494 p.